

ПРЕДСТАВНИК ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЩОДО ЯКОЇ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ У СПЕЦІАЛЬНОМУ ПОРЯДКУ, У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ДОКАЗУВАННЯ СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

REPRESENTATIVE OF THE LEGAL ENTITY AGAINST WHICH CRIMINAL PROCEEDINGS ARE BEING CONDUCTED REGARDING THE APPLICATION OF CRIMINAL LAW MEASURES IN A SPECIAL PROCEDURE, IN THE SYSTEM OF ACTORS OF PROVING IN THE PRE-TRIAL INVESTIGATION STAGE

Зінковський І.П., д. філос. за спеціальністю «Право», адвокат

У статті досліджено питання представника юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, у системі суб'єктів доказування стадії досудового розслідування. Метою статті є ідентифікація представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні.

Наведено аргументи, що на рівні КПК України є серйозне недоопрацювання у частині того, як співвідносяться статуси представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, та представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, чи ототожнені ці учасники, у тому числі як суб'єкти доказування. Доведено, що за чинних норм КПК України цих суб'єктів та, відповідно, їх статуси розмежовано.

Представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України – має бути віднесено до сторони захисту у ст. 3 КПК України, що виключить питання стосовно меж його можливостей у доказуванні (натепер він туди віднесений імпліцитно). Представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України у системі суб'єктів доказування стадії досудового розслідування відноситься до осіб, які не мають владних повноважень, та які виконують тягар доказування; та осіб, у діяльності яких доказування є ініціативним правом. Відсилка до ст. 46 КПК України є недостатньою для визначення меж прав такого представника, а тому у ст. 483-2 КПК України має бути норма, аналогічна нормі ч. 4 ст. 64-1 КПК України: під час досудового розслідування представник юридичної особи має право: брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі.

Ключові слова: досудове розслідування, доказування, суб'єкт доказування, представник юридичної особи, кримінальне провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, сторона захисту, права представника юридичної особи, захисник.

The article examines the issue of a representative of a legal entity against which criminal proceedings are being conducted regarding the application of criminal law measures under a special procedure, within the system of actors of proving at the pre-trial investigation stage. The purpose of the article is to identify the representative of a legal entity against which criminal proceedings are being conducted, within the meaning of Article 483-2 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, as a actor of proving in pre-trial investigation.

Arguments are presented that there are serious shortcomings in the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the relationship between the status of a representative of a legal entity within the meaning of Article 64-1 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and a representative of a legal entity against which criminal proceedings are being conducted within the meaning of Article 483-2 of the CPC of Ukraine, and whether these participants are identified, including as actors of proving. It has been proven that under the current provisions of the CPC of Ukraine, these subjects and, accordingly, their statuses are differentiated.

A representative of a legal entity subject to criminal proceedings, within the meaning of Article 483-2 of the CPC of Ukraine, should be classified as a party to the defence in Article 3 of the CPC of Ukraine, which would exclude questions regarding the limits of their capabilities in proving (currently, they are classified there implicitly). A representative of a legal entity subject to criminal proceedings, within the meaning of Article 483-2 of the CPC of Ukraine, in the system of actors of proving at the pre-trial investigation stage, refers to persons who do not have authority and who bear the burden of proof; and persons whose activities involve the right to initiate evidence. The reference to Article 46 of the CPC of Ukraine is insufficient to define the limits of such a representative's rights, and therefore Article 483-2 of the CPC of Ukraine should contain a provision similar to that of Article 64-1(4) of the CPC of Ukraine: during the pre-trial investigation, a representative of a legal entity has the right to: participate in investigative (search) and other procedural actions, during which they may ask questions, submit their comments and objections regarding the procedure for conducting the action, which are recorded in the minutes, as well as familiarise themselves with the minutes of investigative (search) and other procedural actions performed with their participation.

Key words: pre-trial investigation, evidence, actor of proving, representative of a legal entity, criminal proceedings regarding the application of criminal law measures to a legal entity under a special procedure, defence counsel, rights of a representative of a legal entity, defence lawyer.

Постановка проблеми. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, визнаний у КПК України суб'єктом доказування. Зокрема, згідно ст. 93 КПК України, збирання доказів здійснюється представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому Кодексом. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій,

службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Ініціювання представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань. Разом з цим, ці положення не

уточнюють, чи йдеться про представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, чи про представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України. Відповідно, виникають певні питання співвідношення цих суб'єктів як суб'єктів доказування у досудовому розслідуванні.

Стан дослідження проблеми. Загальні питання провадження щодо юридичної особи досліджено у працях таких авторів, як С. Є. Абламський, І. В. Гловюк, А. М. Ященко, В. І. Фелик, К. Л. Бугайчук, А. В. Даниленко, К. С. Ізбаш, О. О. Кочура, І. В. Лешукова, О. О. Юхно та ін. Питання доказування досліджено І. В. Козаковою, О. В. Панченко, М. Є. Панько, О. П. Провоторовим та ін. Утім, питання співвідношення представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, чи про представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, як суб'єктів доказування у досудовому розслідуванні – не розглядалися.

Тому **метою** статті є ідентифікація представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні.

Виклад основного матеріалу. Статус представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України було введено до КПК України Законом № 314-VII від 23.05.2013. У ст. 3 КПК України він не віднесений до сторін, але є у переліку учасників кримінального провадження. У ст. 93 КПК України цей учасник віднесений до суб'єктів збирання доказів. І. В. Гловюк писала про те, що у кримінально-процесуальній діяльності склалася така ситуація, коли кримінальне переслідування здійснюється щодо суб'єкта, який матеріальним законом не визнаний суб'єктом злочину, а процесуальним законом не включений до суб'єктів кримінального провадження. Тобто, юридична особа, від імені або від імені та в інтересах якої фізична особа вчиняє злочин, є «латентним» суб'єктом, щодо якого здійснюється кримінальне переслідування. Вважаємо таке становище незадовільним та пропонуємо ввести юридичну особу до числа суб'єктів кримінального провадження з боку захисту [1, с. 69]. М. Г. Моторигіна вважає, що сторона захисту включає і представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження [2, с. 16]; аналогічну позицію має І. В. Гловюк [3, с. 90], і з нею не погоджуються С. Є. Абламський та О. О. Юхно [4, с. 81]. О. В. Панченко запропонувала надання юридичній особі, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, статусу сторони кримінального провадження та наголосила на потребі уточнити процесуальне положення представника юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, у напрямку покладення на нього обов'язку доказування у кримінальному провадженні відповідно до ч. 2 ст. 92 КПК України тощо [5]. У аспекті суб'єкта доказування, зазначено, що він відноситься до осіб, які мають право брати участь у процесі доказування [6, с. 667]; учасників кримінального провадження, яким надано право брати участь у доказуванні у формах і межах, передбачених кримінальним процесуальним законодавством [7, с. 42]. Такий підхід зумовлено формулюваннями ч. 3 ст. 93 КПК України, де представника юридичної особи розміщено у групі «сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження». Представник має ряд прав і обов'язків, у тому числі і щодо доказування, що викладені у ч. 3-5 цієї статті.

Статус представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, було введено до КПК України Законом № 4111-IX від 04.12.2024. Ця стаття, на відміну від ст. 64-1 КПК України, не містить переліку прав та обов'язків, не вказує на те, хто може бути таким представником. У аспекті прав та обов'язків є лише формулю-

вання, що представники юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, користуються правами та обов'язками, передбаченими статтею 46 цього Кодексу. Але цього недостатньо для ідентифікації статусу такої особи як суб'єкта доказування. Слушно пише І. В. Гловюк, проблема в тому, що як такого переліку прав у ст. 46 КПК України немає, а обов'язки регламентовані ст. 47 КПК України. Стаття 46 КПК України передбачає, що «Захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику», утім, юридична особа, стосовно якої здійснюється провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, як мінімум, текстуально підозрюваним / обвинуваченим у КПК України – не визнана (та й взагалі окремого статусу не має, хоча потребує його) [8].

Отже, виникає закономірне **питання, чи можна ототожнити** як суб'єктів доказування представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, та представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України. Спробуємо на нього відповісти, виходячи з положень КПК України та усталених позицій кримінально-процесуальної доктрини.

А. Як аргумент ототожнення цих учасників є те, що Закон № 4111-IX від 04.12.2024 не вніс змін та доповнень до загальних статей 3, 93, 225 та ін., де вже є формулювання «представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження». Це, попередньо, вказує на те, що законодавець поєднав статус цих представників. На це вказує і відсутність вимог до представника у ст. 483-2 КПК України, і наявність вимог у ст. 64-1 КПК України.

Б. Як аргументи на користь протилежної позиції, можна висловити наступні. У статті 64-1 КПК України немає жодної відсилки до Глави 37-1 КПК України, і відповідно – у ст. 483-2 КПК України немає згадки про ст. 64-1. Натомість, є відсилання до ст. 46 КПК України, яка регламентує діяльність не представника юридичної особи, а захисника. Крім того, ст. 45 КПК України «Захисник» було доповнено формулюванням «представництво інтересів юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку». Містить ст. 483-2 КПК України й норму «одночасно брати участь у досудовому розслідуванні та судовому розгляді можуть не більше п'яти представників юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження», яка синхронна з нормою ч. 3 ст. 46 КПК України «одночасно брати участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого». Крім того, участь представника є обов'язковою, що за формулюваннями синхронізується зі ст. 52 КПК України.

Цей аналіз демонструє, що на рівні КПК України є серйозне недоопрацювання у частині того, як співвідносяться статуси представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, та представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, чи ототожнені ці учасники, у тому числі як суб'єкти доказування.

Авторська позиція полягає у тому, що за чинних норм КПК України цих суб'єктів та, відповідно, їх статуси розмежовано. Тобто існують два окремі суб'єкти:

- представник юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, права та обов'язки передбачені у цій же статті, законом не віднесено до сторін кримінального провадження;

- представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України; перелік прав не сформульовано

(є лише відсилка до ст. 46 КПК України), до учасників кримінального провадження у ст. 3 КПК України не віднесено. Разом з тим, окремі норми свідчать про те, що цей представник імпліцитно віднесений до сторони захисту. Про це свідчать: зміни до ст. 45 КПК України; відсилка до ст. 46 КПК України «Загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні»; норма, що «у разі відсутності представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, визначеного юридичною особою, слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку».

При цьому, як слушно вказується, аналіз ст. 483-2 КПК України, зокрема, частини 5, свідчить про те, що захисник, який здійснює представництво інтересів юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження щодо застосування заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, та представник такої особи – це різні учасники кримінального провадження [8].

Ідентифікація представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, як суб'єкта доказування у досудовому провадженні.

Зважаючи на вище аргументовану тезу про те, що представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України імпліцитно віднесений до сторони захисту, він має, відповідно, усі ознаки суб'єкта доказування зі сторони захисту. У контексті обов'язку та тягара доказування вони прописані у ч. 2 ст. 92 КПК України та ч. 3 ст. 93 КПК України. У доктрині сторона захисту традиційно відноситься до осіб, які мають право брати участь у процесі доказування [6, с. 667]. Це цілком відповідає чинному законодавству, з уточненням, що згідно ч. 2 ст. 92 КПК України, обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає. Можливості сторони захисту щодо збирання доказів частково сформульовані у ч. 3 ст. 93 КПК України, і усі вони поширюються на представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України.

Відсутність у ст. 483-2 КПК України переліку прав представника юридичної особи з відсилкою до ст. 46 КПК України викликає деякі питання раціональності співвідношення можливостей представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, та представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України. Адже за ч. 4 ст. 46 КПК України, захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику. Захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, до першого допиту підозрюваного мати з ним зустріч без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту – мати такі зустрічі без обмеження в часі та кількості у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні. Ці положення зазнали такої критики у доктрині: обов'язковою визнається участь захисника лише у процесуальних діях, які проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого.

Однак ця норма не враховує положень ч. 6 ст. 223 КПК, яка регламентує, що слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній [9, с. 452]. Сформульовано пропозицію, що у ст. 46 КПК слід передбачити норму про коло процесуальних дій, в яких захисник може брати участь: «Захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, а також в інших процесуальних діях, крім випадків, коли через специфіку процесуальної дії це неможливо або обумовлено необхідністю забезпечення безпеки учасника кримінального провадження» [9, с. 453].

Але проблема у контексті представника полягає у тому, що юридична особа не є підозрюваним, і про коло яких дій мова йде у контексті участі, залишається вкрай незрозумілим. Натомість, у ч. 4 ст. 64-1 КПК України прописано, що під час досудового розслідування представник юридичної особи має право: брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі. Така норма була б логічною і для представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, зважаючи на те, що немає як такого підозрюваного, чия участь визначає можливість надання правничої допомоги під час проведення процесуальних дій.

Висновки. КПК України недостатньо чітко регламентує співвідношення статусів представника юридичної особи у розумінні ст. 64-1 КПК України, та представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України, чи ототожнені ці учасники, у тому числі як суб'єкти доказування. Аналіз положень законодавства свідчить про необхідність розмежування цих суб'єктів. Представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України – має бути віднесено до сторони захисту у ст. 3 КПК України, що виключить питання стосовно меж його можливостей у доказуванні (натепер він туди віднесений імпліцитно). Представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, у розумінні ст. 483-2 КПК України у системі суб'єктів доказування стадії досудового розслідування відноситься до осіб, які не мають владних повноважень, та які виконують тягар доказування; та осіб, у діяльності яких доказування є ініціативним правом. Відсилка до ст. 46 КПК України є недостатньою для визначення меж прав такого представника, а тому у ст. 483-2 КПК України має бути норма, аналогічна нормі ч. 4 ст. 64-1 КПК України: під час досудового розслідування представник юридичної особи має право: брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гловюк І.В. Щодо можливості здійснення кримінального переслідування стосовно юридичної особи: пропозиції у контексті оновленого кримінального процесуального законодавства. Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу: матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 04 грудня 2014 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2014. С. 65-70.

2. Моторигіна М. Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції : монографія. Харків : Оберіг, 2018. 306 с.
3. Гловюк І. Проблеми визначення функціональної спрямованості діяльності представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Правова політика в Україні: питання теорії та практики: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2014 р.) К., 2014. Т. 2. С. 88-91.
4. Абламський С. Є., Юхно О.О. Окремі питання участі у кримінальному провадженні представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Право і безпека. 2016. № 1 (60). С. 80-84.
5. Панченко О.В. Кримінальне провадження щодо юридичної особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 20 с. URL: <https://uacademic.info/download/file/0418U005413/autoreferat--aref.doc>
6. Благодир А.А., Благодир С.М., Благодир В.С. Суб'єкти доказування під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 665-667. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/167>
7. Гуртієва Л., Лукашкіна Т. Теорія доказів у кримінальному провадженні : навч.-метод. посібник. Вид. 2-ге, доп.. Одеса : Фенікс, 2024. 192 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5de19905-4707-468a-b97a-7878dd65e39f/content>
8. Гловюк І.В. Правнича допомога у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку: рішення чи виклики? URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/pravnica-dopomoga-u-razi-zastosuvannia-do-iuridicnoyi-osobi-zaxodiv-kriminalno-pravovogo-harakteru-u-specialnomu-poriadku>
9. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.: монографія. Одеса: "Юридична література", 2015. 712 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.10.2025
 Дата публікації: 29.10.2025